

Nad ravnino se je razprostrla široka mavrica. Segala je od ene strani poljane do druge, kakor bi trosila na zemljo blagoslov.

In jaz sem se napotil daleč v vas, ki je pod mavrico snivala, in zdelo se mi je, kot bi šel pod visokim obokom. In bil sem vesel, kakor da sem se rešil nečesa težkega.

Da —, videl sem življenje v zatonu, življenje, ki je tisoč let zasenčevalo vso pokrajino; zdaj je uvelo, poleg njega pa poganja novo, vse lepše in bujnejše, vse bolj mogočno, zakopano v zemljo in gledajoče v solnce na visokem nebu.

DUH VOJNE

V L A D I M I R B A R T O L

Istočasno z „Veliko pustolovščino“ sem lansko jesen kot nekak njen protiutež napisal „Zgodbo o ciankaliju in bombah“, pogovor s svojim starim kumpanom Sardanapalom, ki je pa iz nekih posebnih razlogov nisem mogel priobčiti. Po glavi mi je rojilo še veliko drugih stvari. Toda neobjavljena snov je z naraščajočo močjo vrtala v meni, vsi lepi načrti so se ob tem rijočem krtu klavrno razpršili in nazadnje je ostal en sam nepremagljiv postulat: zadevo moraš vreči v javnost tako ali tako. Nastala je moja prva drama.

Pri tem sem se spomnil pred letom dni napisanega sestavka „Pisma o človeku iz nove dežele“, o katerem je dejal prijatelj, da je dokument ali moje lastne blaznosti ali blaznosti dobe, v kateri živimo, kritik pa, ko sem jo čital pred literarnim forumom, da je ponesrečen poskus ali posrečen nesmisel. Spis ni izšel in zašel sem v peklenko zagato glede življenjskih prilik. Vanj sem bil namreč položil veliko truda in časa. Ker pa vem, da je treba vztrajati na enkrat osvojeni postojanki, sem nadaljeval z drugim delom, ko da se ni nič zgodilo. Stvar sem si siloma iztrgal iz misli, toda vrag se je moral zagozditi nekje zunaj območja moje zavesti, zakaj od časa do časa so v moji notranjosti pritajeno zazveneli znani glasovi.

Ko so to zimo Japonci udrli v Mandžurijo, se je v meni nenadoma vzdramil stari nemir. Bilo mi je, ko da so se prebudili temni instinkti, ki sem jih bil občutil doslej le kot nekakšno podzemsko bobnenje, v ušesih mi je brnelo, ko da čujem v daljavi korakanje celih armad. Konflikt na Vzhodu se je napel in počil pred Šangajem kakor gnojni čvor. Hlastno sem požiral poročila z bojišča. Zmerom bolj sem strmel. Zakaj zdelo se mi je, da čitam poglavje iz „Pisma o človeku iz nove

dežele“. Cela predmestja v plamenih, krdela zrakoplovov jih z bombami drobijo v razvaline, tanki, skriti v umetni megli, prodirajo v nasprotnike, za oklopnjaki drevi pehota, mine pokajo in vrtajo v zemljo ogromne jame, ki požirajo stroj in človeka, preko njih gradijo z mrzlično naglico mostove, strojnice sipajo svinčeno točo iz zraka in z zemlje, topovi bruhaajo ogenj in jeklo — skratka: smrt pleše v velikanskih lokih preko bojišča svoj diabolični tango.

Samemu sebi sem se zazdel kakor ena onih živali, ki vnaprej čutijo zemeljski potres ali bruhanje ognjenikovo, moj spis pa kot nejasen izraz slutnje daljne katastrofe.

Tiste dni mi ni bilo nikjer obstanka. Ponoči nisem mogel zaspiti, gnalo me je na ulico in nestrpno sem prežal na nova poročila z Vzhoda. Tovariši so me opazovali z nezaupanjem in s sumljivim posmehom.

Neko noč mi je bilo posebno neznosno. Obredel sem bil vse kavarne, prečital vse dnevnik in pregledal vse slike z bojišča po revijah. Tudi ob dveh se mi še ni hotelo domov. Lokali, ki so odprti do jutra, so dragi, v moji listnici pa je zevala obupna praznina. Da bi podaljšal pot, sem delal ovinke, toda mraz je zmerom bolj neusmiljeno pritiskal na neprespane ude. Misli so mi uhajale k starim pajdašem, k Robertu Nigrisu, ki sem ga bil popisal v „Pogovoru o poslednji karti“ in ki je bil izginil vrag vedi kam v Južno Ameriko, k Francetu Mihelčiču, ki sem ga bil prikazal v „Srečanju na postaji“ in o katerem sploh nisem vedel, kod se potika, pa še k Rusu Sergeju Mihajloviču, ki nemara v Alžiru prideluje „jabolčno“ marmelado iz nekega neznanega sadu. Tem vsem so bile razmere v domovini pretesne.

Misel, da moram iti spat, me je navdajala z obupom. Domišljija mi je bila razigrana in srce težko kakor človeku, ki je v življenju zamudil nekaj velikega in odhaja sedaj v neznano temo. Strašna tesnoba se me je lotevala, groza me je bilo samote, v katero sem hitel, hotelo se mi je ljudi, vrišča, godbe in omame, ki bi preglušila v meni bolesten nemir.

Stopil sem v ledenomrzlo sobo, v kateri že leto dni nisem iskal drugega kakor spanca. Privil sem električno luč. Na mizi sta me čakali dve pismi, zame nenavadna redkost. Prvo je bilo od Roberta Nigrisa, ki se je vrnil iz Južne Amerike v Marseille, drugo od Franceta Mihelčiča od nekod iz Bolgarije. Hlastno sem ju prečital. Samo nekaj kratkih, presekanih stavkov. Stari ogenj, stara strast. Oba iščeta možnosti, da bi šla na Vzhod. Kakor vešči, ki sta zagledali daleč tam nekje sij ogromnega plamena. Nabita sta z vražjim nemirom.

Iskra je šinila vame. Kakor splašen demon sem zapustil stanovanje in zopet pohitel na ulico. Začudeno je gledal stražnik za mano, ko sem

jadrno zavil okrog opla. Drevil sem skozi mesto mimo luči, ki so mežikale v zameglenem ozračju. Vleklo me je tja, kjer je bilo slišati godbo, hrup in ropot. Pred barom sem obstal kakor nočni metulj, ki ga rdeča luč pred vhodom z magnetično močjo priklepa v svoje območje.

Nenadoma se je izvil človek iz megle in stopil predme. Klobuk mu je bil potlačen na oči in ovratnik zavihan preko ušes, da je molel samo premrzli nos iz odela. „Ti si?“ se je začudil. Po glasu sem ga spoznal. Bil je prijatelj Sardanapal.

„Kakšen hudič goni tebe nocoj okrog?“ sem ga vprašal. „Saj te je sicer sama solidnost.“

„Komu je v teh dneh do spanja?“ mi je odvrnil. „Prav tako je človeku kakor takrat, ko so nas gnali na fronto. Ves zrak smrdi po smodniku.“

Začel mi je pripovedovati o svojem odhodu na fronto, o strelskih jarkih, o naskokih na nož. Tavalala sva po ulicah in govorila do nezavesti. Po strokovnjaško mi je razlagal kalibre topov, vrste bomb in granat, menila sva se o strojnicah in zrakoplovih, reševala o strupenih plinih in umetni megli. Prešla sva na svetovno politiko, spustila se v debato o Vzhodnem vprašanju, obdelovala Kitajce in Japonce. Nič ne vem, kdaj je minil čas. Naenkrat sva se znašla pred kavarno, v katero so vstopali prvi jutranji gostje, ponočnjaki in popotniki, ki so čakali na svoj vlak. Tudi midva sva jim sledila. Sardanapal, vedno nemiren in hlasten, je pograbil kup časopisov in začel čitati iz njih na glas. Utrujena misel je le težko dohajala smisel, sproščena fantazija pa je sproti ustvarjala iz besed žive stvari, ubirajoč svojo pot mimo tiskanih vesti. Pred očmi sem zagledal goreča poslopja, preko jarkov dreveče čete, zrakoplove, tanke, bojne ladje — Sardanapalov glas se je zmerom bolj izgubljal, slišal sem žvižganje krogel, prasketanje strojnic in daljno pokanje topov, trepalnice so mi postajale vedno težje, zdelo se mi je nenadoma, da so me zgrabile orjaške roke, da bi me pahnile v blazni vrtnec, skušal sem se upreti, napel sem vse sile, toda oblast nad samim seboj mi je pošla, da sem rahlo zadremal.

„Hej, doktore! Kaj si zaspal?“ Sardanapalov glas me je kakor sunek z nožem priklical v zavest. Ozrl sem se naokrog in videl, da so začeli prihajati redni jutranji gostje. Ogledalo na steni mi je pokazalo neprespan, mrliško bled obraz. Dregnil sem svojega prijatelja. Tiho kakor dva nočna duhova, ki ju je nehote zasačila svetloba dneva, sva se zmuznila iz kavarne, se na kratko poslovila in smuknila vsak v svoj brlog.